

פרויקט מדע נגיש

חוקרת ראשית: פרופ' ניבה אלקין קורן
דוקטורנטית: דלית קן-דרור פלדמן

במימון: משרד המדע, הטכנולוגיה והחלל

Open Access

קיימות מספר הגדרות שונות למושג "Open Access" (OA), אולם כולן מדברות על נגישות מחקרים מדעיים ותוצריהם

המפורסמות הן 3 ההצהרות המכונות BBB:

(2002) **B**udapest

(2003) **B**erlin

(2003) **B**ethesda

פרסום בעידן האינטרנט

- כתבי עת מקוונים
  - ניתן לקנות מאמר בודד
  - ניתן לקנות מנוי לכל המאגר
- מודלים עסקיים אלה מבוססים על משטר זכויות היוצרים שמוביל לגישה מוגבלת לתוצרים אקדמיים

שלושה גורמים עיקריים למעבר OA

- ירידת עלות הפרסום וההפצה בעידן האינטרנט וזמינותם של אמצעים לפרסום עצמאי
- התחזקות הציפייה של הציבור כי מחקרים הזוכים למימון ממשלתי וציבורי יפורסמו בדרך נגישה וחופשית לציבור הרחב
- ייקור מחיריהם של כתבי העת והלחצים הגוברים על תקציב הספריות הציבוריות והספריות של מוסדות המחקר

המודל הירוק ומודל הזהב

המודל הירוק

הפקדת המאמר במאגר פתוח, בדרך כלל מאגר המוסד האקדמי או אתר הבית של המחבר

מודל הזהב

מפרסמים מאמר בכתב עת פתוח במקרה זה או שכתב העת ממומן על ידי צדדים מעוניינים או שמחבר המאמר משלם תשלום כלשהו בשעה שמפקידים את המחקר לפרסום (לעיתים אף מעל כ-2000\$ לפרסום יחיד)

מיפוי המצב הנוהג בישראל

מטרת המחקר

- מיפוי המצב הקיים בארץ :

–מדיניות זכויות היוצרים בהוצאות לאור אקדמיות

–עמדות וידע של חוקרים וספרנים במוסדות להשכלה גבוהה בקשר לפרסום נגיש (Open Access)

- בחינת מודלים של OA במקומות אחרים

•איתור חסמים ובעיות

- הצעת פתרונות ומדיניות לפרסום בדרך של OA בישראל

מטרת הסקר בהוצאות לאור של כתבי עת

אקדמיים בישראל

- למפות את המצב הקיים בכל הנוגע למדיניות זכויות יוצרים בהוצאות לאור של כתבי עת אקדמיים בישראל
- לבחון את מדיניות כתב העת בנוגע לזכויות יוצרים כפי שהיא משתקפת בעמדת המו"ל והמסמכים המשפטיים
- לאתר חסמים ובעיות המונעים גישה פתוחה למחקרים

מתודולוגיה

- הסקר נערך בקרב ההוצאות לאור של כתבי עת אקדמיים בישראל. בישראל דווח בשנת 2012 על 381 כתבי עת אקדמיים פעילים, שהוצאו על ידי 74 הוצאות לאור, מתוכן נותרו רק 51 הוצאות לאור עצמאיות שהיו פעילות נכון לרבע הראשון של שנת 2013
- הגדרת הספרייה בחיפה לכתב עת אקדמי: "כתב עת היוצא לאור ע"י אחד המוסדות האקדמיים או גופי המחקר בארץ"

תודתנו נתונה לגבי נטע וייסמן מספריית יונס וסוראיה נזריאן באוניברסיטת חיפה
על העברת הרשימה הייחודית לידינו

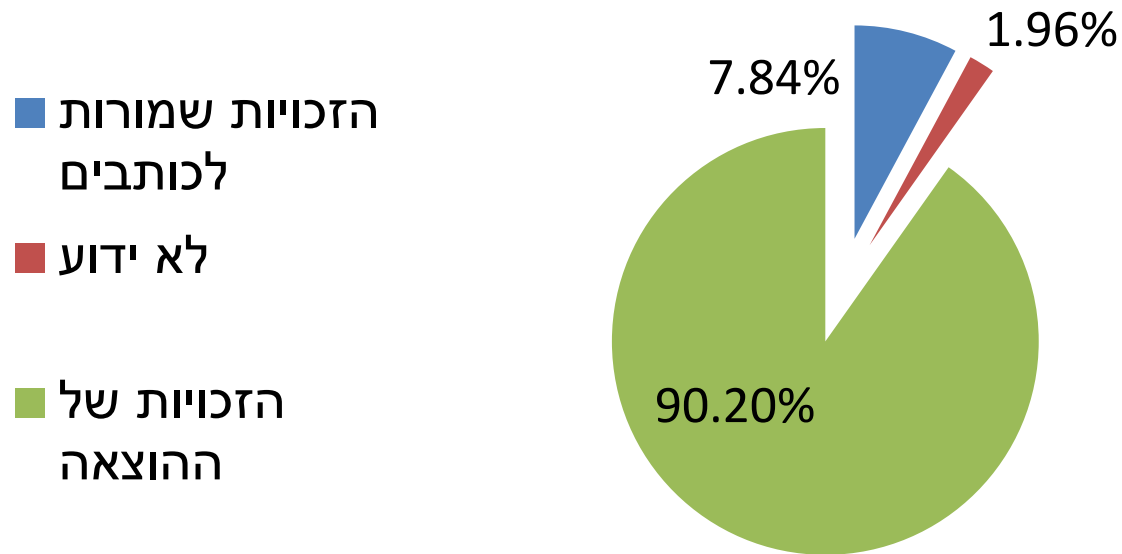
ממצאים עיקריים

- חשיבות שאלת הבעלות במאמר
- ברירת המחדל – שייך לחוקר
- דרך העברת הבעלות – בכתב (סעי' 37 לחוק זכות יוצרים התשס"ח-2007)

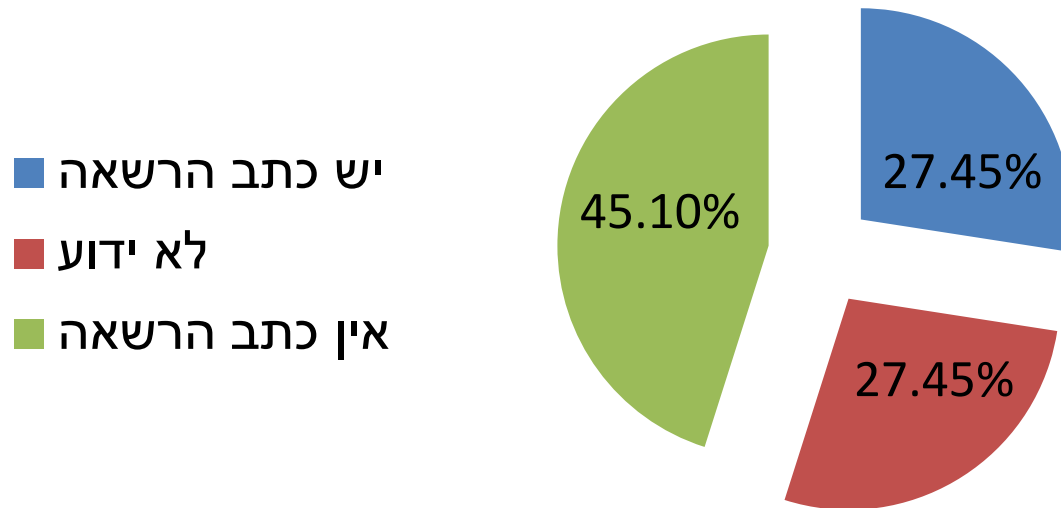
ממצאים עיקריים

למי שייכות זכויות היוצרים במאמר
ובכתב העת?

ממצאים עיקריים

האם יש כתב הרשאה?

ממצאים עיקריים

השימוש במודל פרסום פתוח מצומצם מאוד בקרב מוציאים לאור אקדמיים בישראל:

• רק הוצאה לאור אחת עושה שימוש ברישיון Creative Commons מסוג BY-NC-ND בנוגע לכתב עת מסוים

• הוצאה לאור נוספת ציינה כי היא פועלת ברוח רישיון שימוש של Creative Commons

• הוצאה לאור אחת בלבד, אפשרה למחברים פרסום חוזר אוטומטי של המאמר, אסרה על פרסום חוזר באינטרנט

ממצאים עיקריים

- הוצאה לאור אחת בלבד, אשר בה זכויות היוצרים במאמר שייכות להוצאה ולא למחבר, הרשתה במפורש ומראש את פרסום המחקר באתר הבית של המרצה (ובלבד שאינו מסחרי). בכל יתר ההוצאות לאור נדרש אישור מפורש לכך
- אף אחת מההוצאות לאור לא ציינה נכון ליום הסקר דבר בנוגע לפרסום ב-Open Access

סקר בקרב חוקרים במוסדות להשכלה גבוהה

מטרת הסקר

- לבחון את היקף השימוש במודלים של גישה פתוחה ואת רמת המודעות בקרב חוקרים לפרסום בדרך של גישה פתוחה (open access) ולאתר חסמים אפשריים ליישום המודל הפתוח והטעמתו בישראל
- למפות את הצרכים והצפיות של הקהילה האקדמית בישראל על מנת שילקחו בחשבון בעיצוב המדיניות הרצויה בנוגע לפרסום בדרך של גישה פתוחה

מתודולוגיה

- הסקר נערך בקרב חוקרים במוסדות להשכלה גבוהה בישראל, בהתבסס על מחקרים דומים שנערכו במדינות אחרות
- הסקר הוגש לוועדת האתיקה האוניברסיטאית ולאחר אישור הוועדה הופץ בקרב החוקרים
- הסקר נשלח לכלל החוקרים ב-28 מוסדות אקדמיים על פי רשימת המלי"ג
- על הסקר ענו 463 חוקרים מ-16 מוסדות להשכלה גבוהה בארץ

מתודולוגיה

רשימת המוסדות להשכלה גבוהה הממומנים על פי המל"ג כוללת:

20 מכללות:

- בצלאל - אקדמיה לאמנות ועיצוב
- האקדמיה למוסיקה ולמחול בירושלים
- המרכז האקדמי רופין
- המכללה האקדמית תל-אביב יפו
- המכללה האקדמית תל חי
- המכללה האקדמית עמק יזרעאל
- המכללה האקדמית ספיר
- בית ספר גבוה לטכנולוגיה בירושלים
- המכללה האקדמית להנדסה אורט בראודה
- אפקה- המכללה האקדמית להנדסה בתל-אביב
- המכללה האקדמית להנדסה סמי שמעון
- המכון הטכנולוגי חולון
- המכללה האקדמית הדסה
- המכללה האקדמית להנדסה ירושלים
- שנקר - בית ספר גבוה להנדסה ולעיצוב
- המכללה האקדמית כנרת בעמק הירדן
- המכללה האקדמית צפת
- המכללה האקדמית אשקלון
- המכללה האקדמית גליל מערבי
- המכללה האקדמית אחווה

8 אוניברסיטאות:

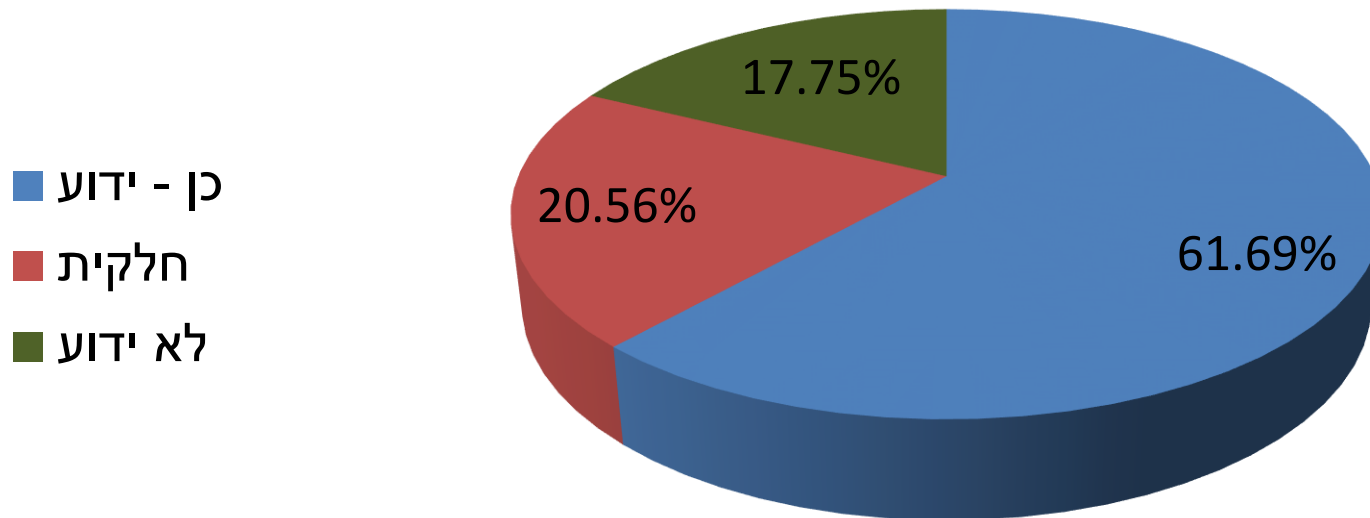
- האוניברסיטה העברית
- טכניון
- **אוניברסיטת תל אביב**
- אוניברסיטת בר אילן
- אוניברסיטת חיפה
- אוניברסיטת בן גוריון
- מכון וייצמן למדע
- אוניברסיטת אריאל

באדום – מוסדות שלא הסכימו להפיץ את הסקר לחוקרים
בשחור – מוסדות שהפיצו את הסקר ושענו עליו חוקרים

ממצאים עיקריים

האם ידוע לך דבר מה על פרסום open access ?

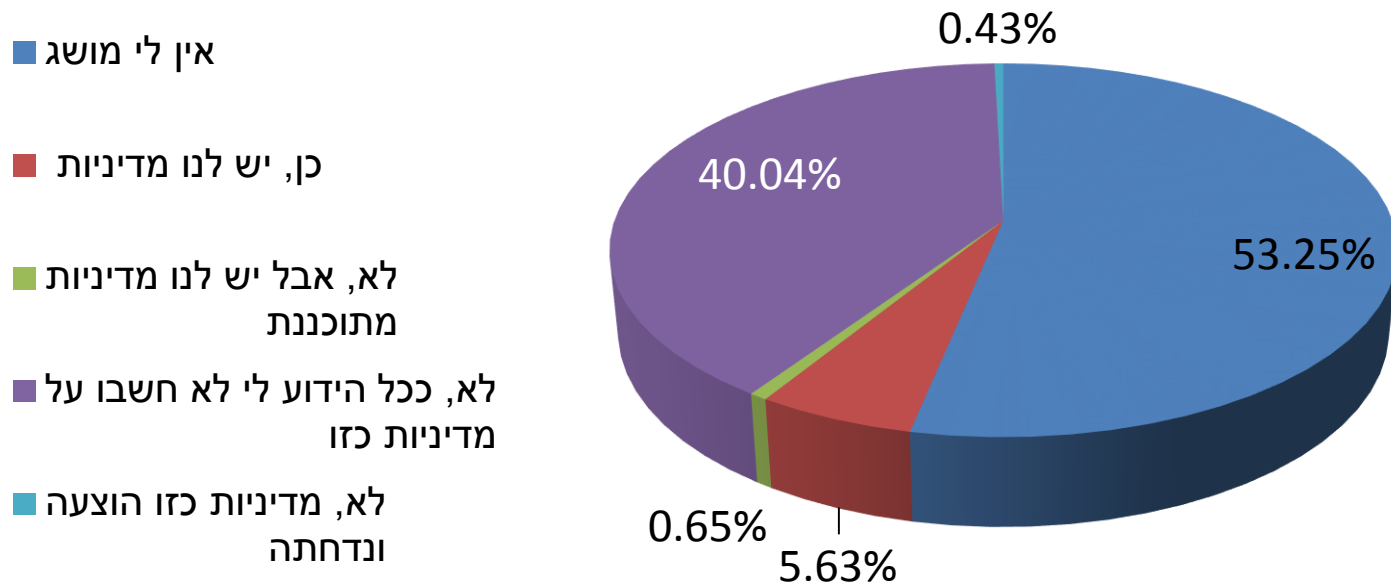

- לא נמצא קשר מובהק בין המודעות לפרסום open access לבין העובדה שהחוקר משתייך לפקולטות רפואה או פיסיקה

ממצאים עיקריים

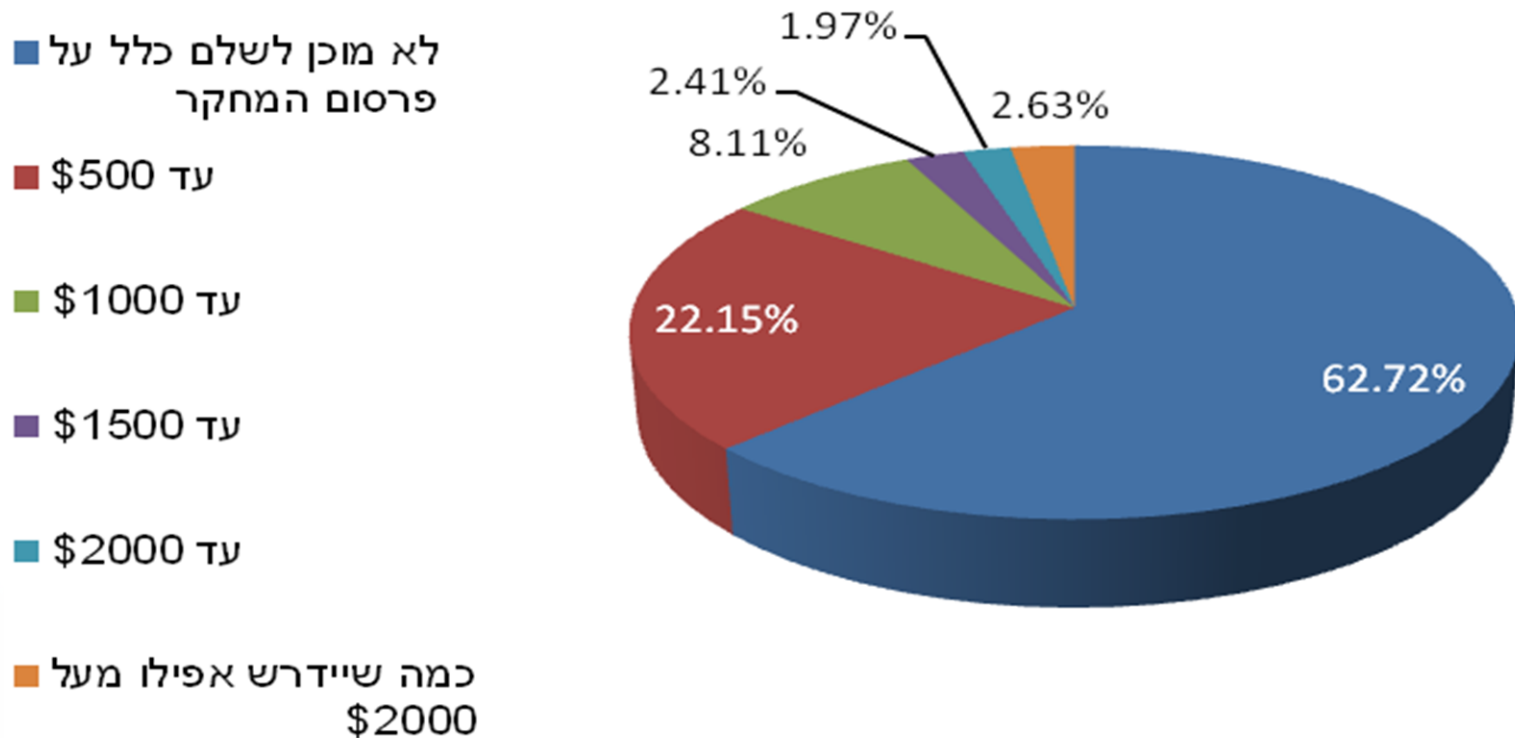
האם במוסד האקדמי שבו אתה מועסק קיימת
מדיניות רשמית בנוגע להנגשת תוצאות מחקרים?

רק כ-10% מהחוקרים דיווחו כי קיים מאגר מוסדי

ממצאים עיקריים

עד כמה אתה מוכן לשלם עבור פרסום
המחקר שלך בדרך של גישה פתוחה?

ממצאים עיקריים

- למעלה ממחצית (כ-54%) מהחוקרים הצהירו כי היוקרה והמוניטין לא ישפיעו על החלטתם בדבר גובה העלות אותה הם מוכנים לשלם עבור פרסום נגיש

ממצאים עיקריים

החוקרים נשאלו מי לדעתם אמור לסייע בכיסוי עלויות הפרסום:

- קרוב ל-50% מכלל החוקרים סבורים כי מממן הפרויקט או המחקר עצמו הוא המקור הראוי ביותר למימון פרסום ב-OA
- קרוב ל-40% מכלל החוקרים סברו כי גורם מרכזי במוסד מהווה אף הוא מקור המימון הראוי

ממצאים עיקריים

- רוב החוקרים שהשתתפו בסקר דיווחו כי פרסמו בחמש השנים האחרונות בכתבי עת סגורים/כתבי עת מסורתיים. כ-20% מהנשאלים פרסמו אך ורק בכתבי עת מסורתיים ורק כשליש מהחוקרים אמרו כי פרסמו בכתבי עת OA בהם העלות מושתתת על החוקר

חסמים משפטיים ולבר משפטיים לפרסום נגיש

העדר רגולציה או מדיניות אחידה בתחום פרסום מחקרים הממומנים בכספי המדינה

• בארה"ב:

– בראשית שנת 2012 הצעת חוק The Federal Research
Public Access Act (FRPAA)

– ב-13 במאי 2012 עצומה לקידום הנושא

– בחודש פברואר 2013 הוגשה הצעת חוק נוספת בנושא
Fair Access to Science and Technology Research
Act (FASTR)

– ב-22 בפברואר 2013 הצהיר הממשל כי הוא מחויב להצעה
זו ומאמין כי מגיעה לאזרחים גישה נוחה לתוצרי מחקר
בממומן בכספי המיסים

העדר תמיכת המוסדות להשכלה גבוהה בישראל

- בקרב מוסדות להשכלה בישראל לא קיימת מדיניות אחידה בנוגע לעידוד הגישה הפתוחה לפרסום מאמרים אקדמיים
- המוסדות להשכלה גבוהה בארץ אינם מסייעים לחוקרים בניהול מו"מ מול ההוצאות לאור האקדמיות
- רוב המוסדות אינם מסייעים במימון עלויות הפרסום הנגיש והחוקרים מצפים לתמיכה זו מהמוסדות
- על פי האתר Directory of Open Access Repositories (OpenDOAR) עולה כי בישראל קיים מאגר מוסדי אחד במכון וייצמן

חשש ממעבר לפרסום OA בקרב

מו"לים של כתבי עת אקדמיים בישראל

- למעלה מ- 90% מההוצאות לאור של כתבי עת אקדמיים מצהירות בדרך זו או אחרת על מדיניות לפיה "כל הזכויות שמורות להוצאה לאור"
- המודעות והנכונות של ההוצאות לאור האקדמיות לעבור לפרסום נגיש, אינה ניכרת עדיין
- ייתכן כי החשש למעבר למודלים של OA נובע ממספר סיבות:

– חוסר המודעות של ההוצאות לאור האקדמיות לנושא OA

– סיבה אחרת היא החשש מהמעבר למודל של OA

אסטרטגיות שונות להסרת החסמים

מחולל הנספחים האוטומטי של

Creative Commons ארגון

- *Access - Reuse:*

The researcher reserves the right to allow the public to use his article as long as they give credit to the researcher and as long as they *do not* use the article for *commercial purposes*.

- *Immediate Access:*

The researcher reserves the right to *immediately publish* a copy of his article in a website that allows OA to the article, for example - the researcher's website or institutional repositories if they indeed meet the conditions.

- *Access Delayed:*

The researcher reserves the right to upload the published paper in a website that gives OA to articles after six months from the original date of publication.

פתרון הגיבוי המוסדי

MIT במרץ 2009 •

University of - ו Cornell, Dartmouth, Harvard, •
California, Berkeley

University College London (UCL) במאי 2009 •

המוסד האוסטרלי The National Health and •
Medical Research Council (NHMRC) בפברואר

2011

דו"ח סופי - הצעת מדיניות

- דו"ח פינץ' בבריטניה
- פרויקט OAK (Open Access to Knowledge) Law Project
- פרויקט SOAP (Study of Open Access Publishing)
- בדו"ח הסופי של המחקר לאחר עיבוד וניתוח כלל הנתונים לרבות סקר בקרב הספריות האקדמיות תוצע מדיניות פרסום נגיש בישראל

תודה על ההקשבה

לשאלות ולפניות בנוגע למחקר מדע נגיש :

dalitkd@gmail.com

The Haifa Center for Law & Technology

University of Haifa - Law Faculty Mount Carmel, Haifa 31905, Israel

Phone: +972-4-828-8569 | Fax: +972-4-828-8747

techlaw@law.haifa.ac.il

המרכז למשפט וטכנולוגיה

The Haifa Center for Law & Technology

